

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผลจากการประเมินของสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพบว่า ประเทศไทยในช่วง 4 ทศวรรษที่ผ่านมา ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 – 7 นั้นมีผลสรุปว่าเป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุล เนื่องจากประสบความสำเร็จ เฉพาะในเชิงของปริมาณ แต่ขาดความสมดุลในเชิงคุณภาพ เป็นผลให้ประชาชนไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วดังกล่าวอาจทำให้ชีวิตความเป็นอยู่หลายอย่างของประชาชนดี และสะดวกสบายยิ่งขึ้น แต่อีกด้านหนึ่งของชีวิตผู้คนในชนบทกลับเลวร้ายและประสบกับปัญหาความยากจนมากขึ้น ทั้งนี้ เพราะชีวิตของชาวชนบทส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ผากความหวังไว้กับการพัฒนากระแสหลักที่ส่งเสริม และเน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว และการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นการลงทุนมาก โดยคาดหวังผลตอบแทน และกำไรสูง แต่ในสภาพจริงที่เกิดขึ้น กลับพบว่าเป็นความล้มเหลวอย่างสิ้นเชิงในเรื่องกระบวนการผลิตที่ การลงทุนนั้นไม่สามารถสร้างผลตอบแทนและกำไรได้ตามที่คาดหวัง เพราะต้องพึ่งพาปัจจัย ความรู้ ต่างๆจากภายนอกสูง หากในด้านการรับทราบข้อมูล ข่าวสาร หรือความรู้ต่างๆของชาวชนบทนั้น กลับไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับกระแสภายนอก ช่องทางการรับรู้ข่าวสารต่างๆภายในอดีตจึงผ่านช่องทางเดียวคือ กลุ่มคนที่ได้รับผลประโยชน์ เช่น จากกลุ่มพ่อค้า กลุ่มข้าราชการบางส่วน ที่สนับสนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต จากการทำมาหากินเพื่อยังชีพ มาสู่การลงทุนผลิตเพื่อขาย เมื่อขายได้รายได้สูงจะนำไปสู่การจับจ่ายสินค้า อุปโภคบริโภค ที่ออกมาจากโรงงานมากขึ้น เป็นการสร้างรายได้มหาศาลให้กับกลุ่มผู้ผลิต และพ่อค้าคนกลาง แต่ในความเป็นจริงนอกจากจะไม่เกิดรายได้สูงดังที่คาดการณ์แล้วยังกลับเป็นการสร้างภาวะหนี้สินที่ส่งผลกระทบต่อทั้งในเชิง เศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อม ผลที่เกิดขึ้นคือการที่ชาวชนบทต้องพบกับ ภาวะความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ สูญเสียที่ดิน สูญเสียป่า สูญเสียน้ำ และเป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้น

สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ ชาวชนบทส่วนใหญ่ สูญเสียความเชื่อมั่นในตนเอง ไปจนเกือบหมดสิ้น ประกอบกับ ระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุข ระบบการปกครองและพัฒนา ก็กลับสอนให้ คนถูกพ่อแม่ ถูกกฎหมายท้องถิ่น ถูกกฎหมายในการทำมาหากิน และการดูแลสุขภาพโรคมากขึ้น เกิดเป็นการพัฒนาในทิศทางที่ ยิ่งปฏิบัติ ยิ่งสร้างความอ่อนแอให้กับชุมชนท้องถิ่น ความ

พยายามในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น จึงสะท้อนให้ปรากฏเป็นยุทธศาสตร์ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โดยเน้นการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน แบบองค์รวมที่กำหนดให้ คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา

ยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาฯ ดังกล่าว ส่งผลให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน ได้มีทิศทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นให้การสนับสนุนและ กระตุ้นการดำเนินงานของชุมชนต่างๆทั้งในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยกำหนดแนวทางหนึ่งในการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน คือ การสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน พัฒนาในด้านทักษะ โอกาสทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมการจัดตั้งและพัฒนาองค์กรชุมชน และ กองทุนในรูปแบบต่างๆ โดยคาดหวังว่าจะเป็นการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนทั้งในเมืองและชนบทได้มากขึ้น

ความพยายามของรัฐบาล หน่วยงานราชการ และภาคเอกชน ที่ปรากฏให้เห็นจากอดีตที่ผ่านมา นั้น ทุกยุคสมัยต่างก็ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชนซึ่งถือเป็นฐานรากของการพัฒนาด้านอื่นๆต่อไป โดยกำหนดเป็นนโยบายการกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาคอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จาก ท้องถิ่นต่างๆที่มีความพยายามในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของชุมชน โดยก่อกำเนิดกองทุนต่างๆขึ้นเป็นจำนวนมาก ลักษณะของกองทุนจะมีรูปแบบการบริหารจัดการที่แตกต่างกันตามเป้าหมายของแต่ละกองทุน และมีความแตกต่างกันตามเงื่อนไขของการเกิดซึ่งมีทั้งที่เกิดจากการผลักดันของหน่วยรัฐบาล เอกชน หรือหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง และจากความต้องการของชุมชนเอง ดังเช่น โครงการแก้ไขความยากจน กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนชุมชน กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น

บ้านบ่อแก้ว หมู่ที่ 5 ต. บ่อแก้ว อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่ นับเป็นหมู่บ้านบนพื้นที่สูงอีกหมู่บ้านหนึ่งที่ได้รับผลจากกระแสความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา ชาวบ้านจำนวนกว่า 180 ครัวเรือนของหมู่บ้านนั้น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ซึ่งมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตมาโดยตลอด จนปัจจุบันมีลักษณะการปลูกพืชเชิงเดี่ยวได้แก่ การปลูกสตอร์เบอรี่ ซึ่งถือเป็นรายได้หลักที่สำคัญของหมู่บ้าน ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน คือการที่เกษตรกรต้องหางเงินลงทุนจำนวนมากในแต่ละปี เพื่อลงทุนผลิตสตอร์เบอรี่ ซึ่งเป็นพืชประเภทหนึ่งที่ใช้การลงทุนสูง และต้องดูแลรักษาตลอดทั้งปี ในช่วงแรกของการผลิตเมื่อ 2-3 ปีที่ผ่านมา มีความต้องการของตลาด และราคาของผลผลิตในอัตราสูง ส่งผลให้เกษตรกรพยายามเพิ่มพื้นที่การผลิตมากขึ้นในแต่ละปี โดยไม่มีการคำนึงถึงคุณภาพดิน หรือสิ่งแวดล้อม เมื่อพิจารณาในเชิงของการลงทุนเกษตรกรต้องการงบประมาณในการลงทุนสูงขึ้น กลุ่มกองทุนต่างๆจึงเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อกลุ่มเกษตรกรมากขึ้น ทั้งกองทุนที่มีมาแต่ดั้งเดิมเช่น กองทุนจากโครงการแก้ไขความยากจน กองทุนจากกลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ และกองทุนที่เกิดขึ้น

ภายหลัง เช่น กองทุนหมู่บ้าน ผลที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ดังกล่าวคือ การที่เกษตรกรมีการผันเงินในการใช้หนี้ จากกองทุนหนึ่ง ไปสู่กองทุนหนึ่ง และมีลักษณะหมุนวนเช่นนี้มาโดยตลอด การเกิดขึ้นของกองทุนใหม่ในชุมชนจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นการเพิ่มแหล่งเงินกู้ในการหมุนวนมากกว่า การสร้างทางเลือกในการปลดหนี้หรือ สร้างทางเลือกในการพัฒนาอาชีพ สร้างงานสร้างรายได้เพิ่ม

ปรากฏการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นในบ้านบ่อแก้ว ที่มีการก่อเกิดกองทุนต่างๆขึ้นเป็นจำนวนมาก รวมถึงเป็นที่ที่กล่าวได้ว่ามีประสบการณ์ในด้านการบริหารจัดการกองทุนต่างๆมาเป็นระยะเวลายาวนาน และมีพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมา ทำให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการบริหารจัดการ ศักยภาพ ปัจจัย และเงื่อนไขต่างๆที่เกิดขึ้นในการบริหารจัดการกองทุน ในลักษณะที่เป็นกองทุนหมุนเวียนของหมู่บ้าน รวมถึงศึกษาแนวคิด และวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ท้องถิ่นในด้านการสนับสนุนให้เกิดกองทุนมากขึ้น ทั้งยังคาดหวังว่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยหนุนเสริมให้ชุมชนมีความเข้าใจต่อหลักการ แนวคิด ของกองทุน เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องการบริหารจัดการได้เพิ่มมากขึ้น และเกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์จากกองทุนต่างๆได้เหมาะสมยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิด และวัตถุประสงค์ของกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านบ่อแก้ว
2. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนของหมู่บ้านบ่อแก้วที่มีผลต่อการพัฒนาการเกษตร
3. เพื่อศึกษาศักยภาพ ปัจจัยและเงื่อนไขต่างๆที่ทำให้การบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนของหมู่บ้านเป็นเช่นนั้น

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่การวิจัยคือ บ้านบ่อแก้ว หมู่ที่ 5 ต. บ่อแก้ว อ. สะเมิง จ. เชียงใหม่ เหตุผลในการคัดเลือกพื้นที่ทำการวิจัยครั้งนี้คือ เป็นหมู่บ้านชนบทที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมและมีปรากฏการณ์เกี่ยวกับการบริหารงานกองทุนที่น่าสนใจ เนื่องจากมีกองทุนทางสังคมต่างๆในหมู่บ้านที่นำมาใช้ทางด้านการเกษตรเป็นจำนวนมาก และในขณะนี้ก็เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ได้รับรองอนุมัติงบประมาณและกำลังเริ่มดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีเรื่องของชุมชน วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ในชุมชนที่จะส่งผลถึงการบริหารงานกองทุนได้

2.ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาแนวคิด และวัตถุประสงค์ของกองทุนหมุนเวียน
 - 1.1 ศึกษาบริบทของชุมชน
 - ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน
 - องค์กรต่างๆในชุมชน
 - 1.2 ศึกษาแนวคิดของกองทุนหมุนเวียน
 - 1.3 ศึกษาปรัชญาของกองทุนหมุนเวียน
 - 1.4 ศึกษาวัตถุประสงค์ของกองทุนหมุนเวียน
2. ศึกษาการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนของชุมชน
 - 2.1 ศึกษาแนวคิดในการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียน
 - 2.2 ศึกษาการวางแผนการบริหารกองทุนหมุนเวียน
 - 2.3 ศึกษาขั้นตอนการดำเนินงานกองทุนหมุนเวียน
 - 2.4 ศึกษาพัฒนาการในการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียน
3. ศึกษาศักยภาพ ปัจจัยและเงื่อนไขต่างๆในการบริหารงานกองทุนหมุนเวียน
 - 3.1 ศักยภาพในการบริหารงานกองทุน
 - 3.2 ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุน
 - หน่วยงานภาครัฐ เอกชน
 - กลุ่มนายทุน
 - 3.3 ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุน
 - วัฒนธรรม
 - ภูมิปัญญา/ ปราชญ์ชาวบ้าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ทราบถึงกระบวนการและขั้นตอนของการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านรวมถึง ศักยภาพ ปัจจัย เงื่อนไข ปัญหา และอุปสรรคต่างๆที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านของชุมชน และให้ชุมชนรวมถึงผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายรับทราบและสามารถร่วมกันหาแนวทางการพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนต่อไป

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ใช้ระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่เดือน สิงหาคม 2544 - เดือนกรกฎาคม 2545

นิยามศัพท์

แนวคิด หมายถึง ฐานความคิดที่เป็นสาเหตุให้เกิดการปฏิบัติขึ้นตามแนวทางที่กำหนดไว้ในตอนเริ่มต้นของการปฏิบัติการเรื่องต่างๆ

ศักยภาพ หมายถึง จิตความสามารถของชุมชนในการดำเนินงาน และการบริหารกองทุนหมู่บ้านรวมถึงความสามารถในการประสานความร่วมมือจากภายนอกชุมชน

กองทุนหมุนเวียน หมายถึง กองทุนที่จัดตั้งทั้งตามธรรมชาติและตามการจัดตั้งจากหน่วยงานภาครัฐ โดยมีลักษณะของการบริหารงบประมาณภายในกองทุนเพื่อไม่ให้เกิดการสูญหาย และสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง

ปัจจัย หมายถึง องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการบริหารงานกองทุนหมุนเวียน เช่น นโยบายหน่วยงานภาครัฐ เอกชน กลุ่มนายทุน

เงื่อนไข หมายถึง องค์ประกอบจำเป็นที่มีผลต่อการบริหารจัดการกองทุน หมุนเวียน

กรอบแนวคิดการวิจัย

